

ОРГАНІЗАЦІЯ КУЛЬТУРНО-ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ЯК ЧИННИКА ЇХ ЗАЛУЧЕННЯ ДО ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

В.К.Звєкова

(кандидат педагогічних наук, доцент,
Ізмаїльський державний гуманітарний університет)

В статье анализируется проблема здоровьесберегающего отдыха детей. Рассмотрены некоторые подходы к решению этой проблемы. Выявлены ценности личности, которые формируются в процессе здоровьесберегающей деятельности.

The article investigates the problem of optimization of health service leisure of children. The basis methodological reference points of resolution of this problem are considered. Values which are formed in health service leisure are exposed.

Сфера вільного часу дітей, їх дозвілля завжди були об'єктом педагогічної науки. Причому дослідники досить активно розглядають культурне дозвілля не лише в педагогічному аспекті, а й у філософському, соціологічному, психологічному. Проблема формування готовності студентів до організації культурно-дозвілдової діяльності школярів є актуальною у зв'язку з необхідністю пропаганди здорового способу життя у суспільстві, активізації розвитку у молоді культури здоров'язбереження, підвищення ефективності підготовки педагогічних кадрів до розробки й упровадження стратегій оптимізації дозвілля дітей, саме тому розв'язання проблеми культурного дозвілля школярів набуває державного значення.

Дозвілля — це особлива сфера соціалізації дітей, у якій природно реалізуються їхні інтереси і потреби, особистісні та соціальні амплуа, розвивається активність, творча ініціатива, здійснюється пошук нових ціннісних орієнтирів шляхом вільного вибору видів діяльності.

Виходячи з того, що культура суспільства являє собою складну багатогранну систему, складовими якої виступають мова, мистецтво, наука, політика, релігія, традиції, звичаї, ідеологія, під дитячою дозвілдовою культурою розуміється стан і рівень організації дозвілля дітей у суспільстві на певному етапі його розвитку. Дитяча дозвілдова культура втілює національні, етнорегіональні, сімейні та дитячі традиції (духовні, святкові, художні, ігрові), відтворює світосприйняття дитини, сприяючи реалізації різноманітних потреб особистості (пізнавальних, комунікативних, творчих, естетичних, розважальних, гедоністичних). Дозвілдова культура особистості являє собою певну інтегративну якість, що виявляється на індивідуальному рівні організації вільного часу, реалізується через систему установок, знань, цінностей, емоцій у різноманітних видах дозвілдової діяльності (грі, художній і технічній творчості, спорті, спілкуванні). Сфера дозвілля посідає пріоритетне місце в сучасній системі національного виховання, оскільки в ній найбільш повно акумулюються та відтворюються народні традиції, звичаї, свята, обряди, декоративно-ужиткове мистецтво та фольклор. Але на сучасному етапі розвитку нашої держави ще й досі залишається актуальною проблема дитячого дозвілля: діяльність дитячих гуртків, клубів, спортивних секцій здебільшого не контролюється. Триває процес комерціалізації дитячого дозвілля, що позбавляє дітей з малозабезпечених сімей можливості відвідувати такі заклади. Водночас на цьому тлі з'явилося безліч комерційних комп'ютерних та інших клубів, де діти і підлітки за плату мають доступ до ігор, зміст яких ніким не контролюється.

Серед провідних пріоритетів освітньої сфери одним із найбільш значущих є виховання ціннісного ставлення до здорового способу життя під час дозвілдової діяльності школярів. Системний синтез наукових позицій В.Бесєдіної, Ю.Стрельцова, Б.Тітова [1; 2; 3] та ін. дозволяє нам стверджувати, що дозвілля – це є такий вид діяльності, який надає можливість людині цілеспрямовано самоформувати й самовиявляти власну сутність, суб'єктну істотність, унікальність на благо особистісного й суспільного благополуччя. Основними компонентами дозвілля школярів доцільно розглядати мотиви, прагнення, знання й уміння, що забезпечують усебічний поступовий цілеспрямований розвиток особистості дитини, формування у неї

системи гуманістичних цінностей, оволодіння нею навичками доцільного, ефективного, наповненого життєвим сенсом активного відпочинку.

Аналіз наукового фонду (Л.Соколенко, Т.Титаренко, Є.Чернишова, В.Шкуркіна) свідчить, що під сутністю здоров'язбереження доцільно розуміти таку діяльність дітей та молоді, котра спрямована на розвиток їхніх духовно-моральних якостей, укріплення здоров'я, усвідомлення важливості занять спортом. Принципового значення набуває виховання у дітей і молоді цінностей здорового способу життя, ідеалу здорової людини, котра спроможна реалізувати свою сутність, формувати норми високої моральної поведінки, прагне зберегти своє та життя інших людей, переконана у шкідливості негативних звичок. Оволодіння школярами всією системою знань про здоровий спосіб життя та засобів його досягнення є вкрай важливим.

Значущим видається також фізичне загартування дітей, виховання сили волі та позитивного ставлення до фізичної культури й спорту. На основі означеного вище виокремлюємо такі компоненти здоров'язберігаючого дозвілля школярів: *духовно-ціннісний, когнітивний, фізичний*.

Одним із засновників теорії про активне дозвілля був І.Сеченов, котрий доводив, що найефективнішим відпочинком є не повний спокій стомлених м'язів, а відпочинок, пов'язаний з діяльністю інших, не стомлених м'язів. Активне дозвілля й відпочинок стимулюють рухову функцію організму, обмін речовин, нервову систему. Оптимізація дозвілля дозволяє зберегти працездатність особистості, її гармонійний розвиток і здоров'я.

Під дозвіллям дітей розуміють вільний від занять час, що використовується для читання, занять мистецтвом та технікою, ігор, прогулянок, спорту, - всіма видами корисної діяльності відповідно до інтересів школярів.

Аналіз наукової літератури (І.Бестужев-Лада, В.Дімов, Г.Євтеєва, О.Молчан, Н.Яременко) свідчить, що існує декілька позицій щодо психолого-педагогічної сутності феномена „дозвілля”. Так, ряд науковців (І.Бестужев-Лада, В.Дімов, В.Піча) вважають, що дозвілля є спрямованим на пасивний відпочинок, рекреацію, споживання культури, розваг. У дозвіллевій діяльності особистість вдосконалює себе, розвиває свої творчі здібності, продукує матеріальні й духовні цінності.

На доцільності підтримки емоційного здоров'я, переборення особистих недоліків, формування характеру в ході дозвіллевої діяльності акцентовано увагу в наукових працях Н.Яременко. Ми цілком згодні з позицією, відповідно до якої дозвілля сприяє актуалізації всього найкращого потенціалу особистості.

На суб'єктно-особистісному характері розгортання культурно-дозвіллевої діяльності наголошував Ю.Стрельцов, який стверджує, що ритм і темп дозвілля цілком залежать від спрямованості та прагнень особистості. У дозвіллевих заняттях виявляється самостійність, увесь спектр позитивних емоцій, бажання самовтілюватися у вільній аматорській діяльності. Ним визначено такі види культурно-дозвіллевої діяльності: навчально-пізнавальну, ціннісно-орієнтовану, культурно-творчу, пропагандистсько-організаторську. При цьому науковець виокремлює два напрями функцій ціннісно-орієнтованої культурно-дозвіллевої діяльності: перший напрям – засвоєння певних цінностей, другий – вироблення власних оцінок, поглядів і позицій. Функціями культурно-творчої діяльності, що відбивається в мистецтві, технічній творчості, рукоділлі, виступають розвиток естетичного світогляду особистості. Значна роль у культурно-дозвіллевій діяльності відводиться Ю.Стрельцовим аматорському виконавству. Поряд з аматорським виконавством пріоритет у забезпеченні ефективності дозвіллевої діяльності належить й авторській самодіяльності, яка має на меті створення нових художніх смислів. Естетична активність на дозвіллі проявляється також і в художньо-критичній діяльності, у процесі якої особистість визначає ідейно-естетичне наповнення творів мистецтва. Системоутворювальним компонентом культурно-дозвіллевої діяльності, на думку Ю.Стрельцова, є дозвіллеве спілкування, оскільки воно сприяє забезпеченню результативної взаємодії людей з метою розвитку й саморозвитку. Науковець виокремлює два типи спілкування: соціально орієнтоване й особистісно орієнтоване – перше реалізується у великій групі (колективі, суспільстві), друге – передбачає встановлення контакту „вільного” (не пов'язаного з будь-якою діяльністю) або „дійового” (у ході практично-предметної діяльності).

При цьому небезпідставно наголошується, що дозвілєве спілкування сприяє свідомому використанню особистістю спільної культурної діяльності для самовдосконалення. Метою дозвілєвих занять є задоволення потреб у знаннях, отримання естетичної насолоди, забезпечення відпочинку, самореалізація особистості в творчості [2].

Цілком слушною, на наш погляд, є позиція В.Бесєдіної, котра розглядає дозвілля як діяльність у вільний час (відпочинок, творчість, спілкування, самовиховання), що сприяє реалізації та розвитку культурних потреб людини.

Принципово важливим методологічним підґрунтям забезпечення ефективного здоров'язбереження дітей є положення І.Беха про те, що „здоров'я виступає основною життєвою цінністю людини” [4, 216]. Науковець наголошує на тому факті, що сьогодні здоров'я сприймається не лише у смислі свободи від хвороби, але як засіб реалізації своїх можливостей: „здоров'я при цьому виступає не просто як щось безмірне, а як те, що співвідноситься із здібностями людини” [4, 216]. Підготовка студентів до організації збереження здоров'я школярів має передбачати виховання у майбутніх учителів індивідуального ідеалу здоров'я, прагнень до самореалізації на своєму „психологічному оптимумі” [4, 222], відповідальності за ефективність формування у дітей здорового способу життя.

У професійно-педагогічному напрямі зосереджено дослідження, в котрих розкриваються провідні вимоги щодо особистості та діяльності вчителя в ракурсі оптимізації здоров'язберігаючого дозвілля дітей.

Про доцільність підготовки вчителя до організації соціально корисного відпочинку дітей наголошував К.Ушинський у роботі „Праця в її психічному і виховному значенні”. Науковець наполягав, що час на дозвілля має бути обов'язково насиченим справами, які розвивають особистість дитини: „більш за все необхідно, щоб для вихованця стало неможливим те лакейське проведення часу, коли людина залишається без роботи в руках, без думки в голові, тому що саме в ці хвилини псується голова, серце й мораль” [5, 52].

Пріоритетним напрямом дослідно-експериментальної роботи, яка здійснювалася під керівництвом С.Шацького, була підготовка педагога до виховання дітей, озброєння його необхідними методами забезпечення ефективного дозвілля. Здоров'язбереження, суспільно-корисна праця, активний відпочинок були умовами функціонування створених науковцем літньої трудової колонії „Бадьоре життя”, товариства „Дитяча праця та відпочинок”. Провідною метою С.Шацького було забезпечити готовність учителів до гармонійного поєднання естетичного й трудового виховання як засобу розкриття творчих сил школярів. В цьому процесі особливо значущим є соціальне довкілля, колектив, у якому розвивається особистість дитини [6].

На необхідності формування вмінь у вчителя застосовувати засоби здоров'язберігаючого дозвілля наголошував і А.Макаренко, котрий закликав вихователів до організації такого відпочинку дітей і молоді, який активізує розвиток особистості та сприяє вихованню мужності, сили волі, внутрішньої дисципліни, рішучості, цілеспрямованості, готовності допомогти іншим [7].

У смисловому полі гуманістичної педагогіки – провідної парадигми розвитку сучасної освіти – підготовка вчителів передбачає досягнення такої макромети: розвиток себе заради розвитку молодого покоління, вдосконалення дітей і постійне самовдосконалення в професійній діяльності, самозростання поряд із моральним, розумовим, фізичним зростанням школярів. Призначення педагога-гуманіста – вдосконалення себе, кожної окремої дитини, людства в цілому. Ці аксіоматичні положення й визначають сучасну методологічну „тканину” професійного становлення вчителів у національному й світовому контексті.

Отже, є всі підстави стверджувати, що дозвілля – це активна, усвідомлювана, особистісно-контрольована діяльність, що сприяє актуалізації ресурсів людини в обраному нею темпі. А тому нам видається принципово актуальним дослідження проблеми культурного дозвілля школярів у контексті підготовки майбутніх учителів до організації здорового способу життя учнівської молоді. У зв'язку з цим слід звернути увагу на необхідність модернізації, вдосконалення змісту, форм і видів дозвілєвої діяльності, зокрема, на основі врахування зарубіжного досвіду,

визначення пріоритетних напрямів та принципів виховної політики для задоволення й розвитку культурно-дозвіллевих потреб і запитів різних вікових груп дітей та молоді.

1. Беседина В.А. Нравственное воспитание молодежи в клубе: (Психологические и культурные аспекты). – Л., 1988.
2. Стрельцов Ю. А. Культурология досуга : Учебное пособие. – М., 2002.
3. Титов Б.А. Социализация детей, подростков и молодежи в сфере досуга. – СПб., 2003.
4. Бех І. Д. Виховання особистості: У 2 кн. – К., 2003.
5. Ушинский К. Д. Воспитание человека: Избранное. – М., 2000.
6. Шацкий С. Т. Избранные педагогические сочинения. – М., 1980.
7. Макаренко А.С. Собрание сочинений: В 5 т. / Под общ. ред. А.Петровского. Т.2: Педагогическая поэма. Ч. 3. – М., 1971.